

νωθείται ἀνησυχῶν ἅπας ὁ οἶκος, καὶ ἡ «**πρῶτον κοινω-
νοῦσα**», ἥς ἡ λευκὴ ἐσθὴς πρὸ τῆς εἰς τὸν ναὸν μεταβά-
σεως ἐξετάζεται ἐπιμελῶς ὑπὸ πάντων τῶν οἰκείων ἵνα μὴ
τυχὸν ἔχη ἑλλειψίν τινα, τὰς εἰκόνας αὐτὰς σχηματίζει ἐξ
έντελῶς ἀσθενῶν καὶ πρὸς τούτοις μετὰ ὑμεναϊώδους πνοῆς,
ἥτις δεικνύει πάντα τὰ φαινόμενα μόνον εἰς ὁμιχλώδεις γραμ-
μὰς, ὡς κατὰ τὸ λυκαυγές. Ἐνταῦθα ἐγγωρεῖ, καὶ περ ὑπάρ-
χουσιν οὐσιώδεις αἱ τεχνικαὶ διαφοραί, τυγγένεια ἐννοίας πρὸς
τὸν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Μονάχῳ ἐκθέσεως ἐν πλάτει συζητή-
σαντα Ἄγγλον Οὐϊστλερ. Μετὰ τὸν Καρριέρ ἔρχεται εἰς τὴν
σειρὰν ὁ **Ρῶλλ**, ἀποτελῶν νέαν σχολήν. Ἐν τῷ **Ρῶλλ**, ἐπι-
λέγει ὁ ἀντεπιστέλλων, γνωρίζομεν μίαν τῶν μάλιστα ἐνδια-
φερουτῶν ἐμφανίσεων τῆς νεωτερικῆς Γαλλίας, τεχνίτην δηλ.
ἐκπροσωποῦντα ἐν διαφορόντως ἀξιοπαρατήρητον εἶδος τοῦ
μετὰ τῆς ἐν ἀνοικτῷ φωτὶ τέχνης συνδεομένου νεωτερικοῦ φυ-
σιολογισμοῦ. Ἔργα αὐτοῦ εἰσιν αἱ μεγάλαι εἰκόνες «**ἡ πλήμ-
μυρα τῆς Τουλούζης**» καὶ ἡ «**ἀπεργία τῶν μεταλλευ-
τῶν**... Ὁ αὐτὸς ζωγράφος δεικνύει τῷ ἐπισκέπτῃ ἐν τῇ
«**έορτῇ τῷ Σειληνοῦ**» (ἀνατροφέως καὶ ὁπαδοῦ τοῦ Βάκ-
χου) θίασον Μαινάδων τοῦ Διονύσου, αἵτινες ἐν ἀκολάστῳ
ὀρχήσῃ (ἐν κορδακισμοῖς) ἀλαλαζοῦσιν εἰς τὸν ἐπὶ ὄνου κα-
θήμενον Σειληνὸν καὶ ἀκολασταίνουσι μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ
εἰκόνι, ἥτις ἐπιγράφεται «**γυνὴ καὶ ταῦρος**» παριστάνει ἐν
γυμνῶν γύναιον, ἐρεσχελοῦν πρὸς νεαρὸν ταῦρον, ὃς τις ὅμως τὸ
γελῶν γύναιον ἀπωθεῖ πρὸς τὰ πρόσω διὰ τῆς κεφαλῆς. Ἐν
τοῖς γυμνοῖς αὐτοῖς ζωγραφήμασιν, ὧν κατ' ἐξοχὴν τὸ δεύ-
τερον διαπρέπει ἐπὶ δεινῇ μεταχειρίσει τοῦ ἐκ τοῦ πρασίνου
περιβλήματος ἀντανανκλωμένου ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος
τρομώδους φωτὸς ἐκτυλίσσει ὁ **Ρῶλλ** τεχνοτροπίαν παντελῶς
διαφέρουσαν τοῦ ἄλλως γαλλικοῦ τρόπου τῆς ἀντιλήψεως.
Αἱ γυμναὶ δὴλον ὅτι γυναικεῖαι μορφαὶ αὐτοῦ ἔχουσι τὸν τύ-
πον ἀκμαίας καὶ μάλα εὐφυολόγου φυσικότητος, εἰσὶ κατε-
σκευασμέναι τορνευταὶ μετὰ πολὺ ἐρυθρᾶς χροῖας τῆς σαρκὸς
καὶ γελῶσι μετ' ἀστραπτόντων λευκῶν ὀδόντων καὶ παιδρῶν
ὀφθαλμῶν. Καί τοι ὁ **Ρῶλλ** κατὰγεται ἐκ Παρισίων, ὅμως
χαρακτηρίζει τὴν γυναικεῖαν γυμνότητα δι' ὁλλανδικοῦ τύ-
που. Παρεκτὸς τούτου ὁ **Ρῶλλ** δεικνύει τῷ θεατῇ ἐν τῷ ἀπει-
κάσματι ἀγρότιδος μετὰ μόσχου καὶ ἐν τῷ «**δοῦλου ποτί-
ζοντος μόσχον**» καὶ ἐν τῇ **χαρακτηριστικῇ κεφαλῇ γεωργοῦ**
γοροῦντος λευκὴν ἐρέαν ἀκμαϊότητα καὶ εὐθυμίαν συνά-
δουσιν τῇ παραστάσει τοῦ γυμνοῦ. Περαιτέρω προσωπογρα-
φεῖ ἕνα **ἀρχιτέκτονα** καὶ ἕνα **τοπιογράφον** συνενῶν τὴν χά-
ριν μετ' ἀσφαλοῦς ρυθμοῦ. — Ἐπειδὴ, ὡς ἔφθηνεν εἰπόντες,
καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν διατριβῇ (ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ
Νέᾳ Ἐφημερίδι) περὶ διεθνούς βιομηχανίας ἐν τῇ παγκοσμίῳ
ἐκθέσει, οὐδεμία μέχρι τοῦδε προήχθη εἰς φῶς ἐν ταῖς ἀττι-
καῖς ἐφημερίσιν ἔκθεσις ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὰς νῦν δικαίας
ἀξιώσεις τῆς **ἐπιστήμης**, τῆς **καλῆς** καὶ τῆς **βιοποριστικῆς**
τέχνης, μόνῃ δὲ τῷ διαπρεπεῖ ἀνταποκριτῇ τῆς Ἐφημερίδος
τῆς Κολωνίας καὶ ἄλλοις ἐξ ἴσου δεινοῖς δημοσιολόγοις τῆς

ἐσπερίας Εὐρώπης ἀπεταμιεύθη ὁ κλῆρος οὗτος, ἄσμενοι ἀνε-
λάβομεν καὶ ἡμεῖς τὸν ὄντως βαρὺν κόπον ὅπως ἐξελληνίσω-
μεν δίκην σταχυολογίας τὰ κυριωδέστερα περὶ εἰκαστικῶν
τεχνῶν διαφωτίσαντες αὐτὰ ἐκ τῶν ἐνόντων. —

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰούλιον, 1889.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ

Η ΔΙΑΝΟΙΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΦΥΛΟΝ

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ
οικογένεια, ἥς, μάλιστα, θεωρεῖται τὸ ἡθικὸν στήριγμα, δὲν
πρέπει ὅμως ὀλιγορῶντες τῆς γυναικείας ἀνατροφῆς νὰ ὑπο-
θάλωμεν ἐν ταύτῃ τὴν ἀμάθειαν ἢ τὴν ἡμιμάθειαν. Τοῦ-
ναντίον παντὶ σθένει νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς προαγωγῆς καὶ
μορφώσεως αὐτῆς, περὶ τῆς διαπλάσεως τῆς καρδίας καὶ τοῦ
νοῦ, ἵνα ἀναδείξωμεν ταύτην ἀνταξίαν ἡμῖν σύντροφον. Ἡ
γυνή, οὐ μόνον ὡς ἀρίστη οἰκοδέσποινα δύναται νὰ διακριθῇ,
ἀλλ' ἂν ὁρμέφυτος κλίσις ὡθεῖ αὐτὴν εἰς τὰ γράμματα, εἰς
τὰς τέχνας, εἰς τὰς ἐπιστήμας, δύναται, ὡς ὁ ἀνὴρ, νὰ δια-
πρέψῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἐκ τῶν διαπρεψασῶν γυναικῶν, τυγχάνει καὶ ἡ **Δώρα Ἰσ-
τριὰς**.

Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο, ἡ **nom de plume**, ὡς οἱ Γάλ-
λοι λέγουσιν, ἐκρύπτετο κοσμοπολίτις γυνή, καταγωγῆς ἡ-
γεμονικῆς, ἥτις, περιφρονήσασα τῶν αὐλῶν τὰς τιμὰς καὶ τὰς
κολακείας, διὰ τῆς ἀκαταπονήτου μελέτης, ἀνεβίβάσθη εἰς
τὸν θρόνον τῆς τῶν γραμμάτων πολιτείας. Τὸ ὄνομα αὐτῆς
ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, διεδόθη καὶ κατέστη γνωστὸν εἰς
τὸν παλαιὸν καὶ νέον κόσμον, καὶ θὰ μνημονεύηται αἰετοῦ,
ἐνεκα τῆς ἐκτάκτου αὐτῆς πολυμαθείας, τῶν ἐπιζήλων αὐτῆς
φιλελευθέρων αἰσθημάτων καὶ τῆς μεγίστης φιλοπονίας, τοῦθ'
ὑπερ, δυστυχῶς, δὲν εἶνε εὐκολον διὰ τὴν γυναῖκα.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διαφέρῃ τῶν ἄλλων καὶ δίκην ἀετοῦ
πετᾷ ὑπεράνω τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ὁ ἄνθρωπος οὗτος, δὲν
εἶνε καύχημα ἐνὸς ἔθνους ἀλλὰ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος.
Οὕτω τὴν **Δώραν Ἰστριάδα** — Ρουμούναν τὴν πατρίδα — ἡ
Ἑλληνικὴ Βουλὴ ἀνεκήρυξε **Μεγάλην τῆς Ἑλλάδος πολι-
τιδα**, πολλοὶ τῆς Ἰταλίας δῆμοι ἀνηγόρευαν ἐπίτιμον συμ-
πολίτιδα, πολλὰ ἔθνη ἐξέλεξαν ταύτην μέλος Ἀκαδημειῶν,
Συλλόγων καὶ ἑταιρειῶν.

Ἀλλὰ, τῆς **Δώρας Ἰστριάδος** ἡ εὐγενὴς καρδιά, καίτοι
πάλλουσα διὰ τὴν πατρίδα αὐτῆς, οὐχ ἥττον ὅμως, ὑπὲρ
ἄλλων ἐθνικοτήτων οὐδέποτε ἔμενεν ἀναισθητος. Ὁ διευθυν-
τῆς τοῦ «**Monde Illustré**» Κάρολος, **Yriarte** δικαίως λέ-
γει ὅτι ἡ **Δώρα Ἰστριάς** εἶνε ἀπαρσινὴ ὡς ὁ **Γκαθαρνής**, ἰτα-

«λὺς ὡς ἡ Μπελτζιογιόζου, ἰσπανὺς ὡς ὁ Λάφρας, γερμανὺς ὡς ὁ Γκαίτης, ῥωσὺς ὡς ὁ Πούσκιν, Βλάχα ὡς μία Γκίκα, «ἐλληνὺς ὡς ὁ Βότζαρης ἢ ὁ Βύρων.»

Τὴν Ἑλλάδα ἐθεώρει δευτέραν πατρίδα της, ὡς ἐξεφράσθη γράφουσα πρὸς τὴν ἡμετέραν Βουλὴν. Τὸν δὲ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐρωτά της, ἐκδηλοῖ εἰς παντοῖα συγγράμματά της. Πρὸ ἐτῶν ἔγραφεν ἡμῖν «... Ἀπὸ πολλοῦ δὲν λαμβάνω ἐπιστολὴν σας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν κοινὸν φίλον κόμητα Δὲ Γου-«θερνάτην μανθάνω ὅτι ὑγιαίνετε καὶ καταγίνεσθε εἰς ἔργα «χρήσιμα εἰς τὴν πατρίδα σας—ἢ, ἂν μοὶ τὸ ἐπιτρέπητε «—εἰς τὴν πατρίδα μας. Τί θέλετε, τὴν Ἑλλάδα ἀγαπῶ «πολὺ καὶ ποθῶ τὸ μεγαλεῖόν της».

Ἡ κοσμοπολίτις αὕτη γυνὴ ἐκαλεῖτο *Ἐλένη*, ἐγεννήθη δὲ τῇ 22 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1828. Ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἦτο ὁ πρίγκηψ Μιχαὴλ Γκίκας, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς Βλαχίας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου δεκάτου τοῦ διαδεχθέντος τῷ 1834 τὸν Γρηγόριον τέταρτον ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Ἡ οἰκογένεια τῶν Γκίκας εἶνε Ἀλβανοὶ τὴν καταγωγὴν, οἵτινες, πρὸ αἰῶνων μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν κατέλαβον ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χώρας ταύτης· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς, ἦτο ἡ πριγκήπισσα Αἰκατερίνη, ἥτις ὡς λέγεται ἦτο ἡ πρώτη γυνὴ ἡ συγγράψασα εἰς ῥουμουνικὴν γλῶσσαν.

Τὴν περιβλεπτον θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ Γκίκας καὶ τῆς πριγκήπισσης Αἰκατερίνης εἶχε ἡ φύσις προικίσαι διὰ τῶν πολυτιμωτέρων αὐτῆς δώρων. Ἦτο τύπος ἐλληνικῆς καλλονῆς. Ἡ καλλονὴ της ἐνεψυχοῦτο ὑπὸ τῆς χάριτος, ἡ δὲ χάρις ἀνυψοῦτο ὑπὸ τοῦ σπανίου πνεύματός της. Ἡ καλλονὴ ἄνευ χάριτος εἶνε ἐλλειπής, καθότι τῆς καλλονῆς ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ χάρις, ἥτις ἄνευ τοῦ πνεύματος ὡχρεῖ, διότι τὸ πνεῦμα εἶνε ὁ θεὸς σπινθὴρ ὁ δίδων ζωὴν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ἦτο δεκαοκτὼ μόλις ἐτῶν ὅτε γνωστὸς τῆς Ρουμουνίας ποιητῆς, ὁ Ραδουλέσκος, ἐξυμνῶν αὐτὴν ἔλεγεν ὅτι «εἶνε ὡραία ὡς ἄγγελος καὶ μόλις ἴδης αὐτὴν θὰ τὴν ἐχῃς «πάντοτε ἐν τῇ καρδίᾳ» καὶ Ἰταλὸς ποιητῆς, ὁ Ρανδάτζος, τῷ 1831 ἔλεγε «Ρῆσις λέγει· οἶα ἡ μορφή τοιάδε ἡ καρδία. «Ἡ μορφή σου εἶνε ὡραία καὶ τρέφεις εἰς τὸ στήθος καρ-«δίαν ἔρωτος. Ὅστις σὲ γνωρίζει σὲ καλεῖ ἄγγελον τοῦ «ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου... Δὲν εἶσαι γυνή, ἀλλὰ πεφιλημένος ἄγγελος».

Νοῦν εἶχε λίαν εὐφυῆ πρὸς πάσας μὲν τὰς μαθήσεις ὅζυν, πρὸς δὲ τὰς σπουδαίας ἐννοίας προσκλινέσταν. Μνημονικὸν ἀσύλητον ὑπὸ λήθης καὶ στεγαρόν. Ἐφесιν πρὸς τὰς ὡραίας τέχνας ἔχουσα ἐπεδόθη εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ζωγραφίαν. Ἐντέχνως ἔκρουε τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὸ ἄσμα τῆς ἦτο εὐρυθμον καὶ εὐχάριστον ὡς ἐκ τῆς μελωδικῆς φωνῆς της. Ὡς ζωγράφος διεκρίθη. Αἱ δὲ πρῶται παρ' αὐτῆς γραφεῖσαι εἰκόνες ἐπωλήθησαν πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν ἐν Δρέσδῃ

τῷ 1845. Τῷ δὲ 1854 ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Πετροπόλεως ἐβραβεύθησαν αἱ εἰκόνες της.

Ῥωμαλέα καὶ θαρραλέα οὖσα ἐκολύμβη εἰς τὰ καταρρέοντα τῶν ποταμῶν κύματα, ἡμέραν δὲ τινὰ ῥιφθεῖσα εὐτόλμως εἰς τὴν θάλασσαν. ἔσωσε κινδυνεύουσάν τινα γυναῖκα. Ὡκύπους διέτρεχε πεδιάδας καὶ δάση, λόφους καὶ ὄρη, οὐδὲ ἐφοβήθη μεταξὺ τῶν ἀβύσσων καὶ τῶν χιόνων νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀνάβασιν τοῦ ἑλβετικοῦ ὄρους *jung frau* ἥτοι ἡ *Παρθένα* καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Μεναχοῦ, ὕψους 4180 μέτρων.

Τῷ 1849 συνεζεύξατο τῷ Ῥώσῳ πρίγκηπι Ἀλεξάνδρῳ Κολτζόφ Μασάλσκη, ἀνήκοντι εἰς μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ῥωσίας. Ἀλλ' οὐδόλως ἀρεσκομένη εἰς τὰ δεσποτικὰ θέληγητρα καὶ βλέπουσα πιεζομένην τὴν διάνοιάν της καὶ τὴν υἱεὶαν αὐτῆς, μὴ εὐνοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ κλίματος, εὐτύχημα ἐθεώρησε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν Ῥωσίαν.

Μεταβᾶσα εἰς Βέλγιον καὶ Ἑλβετίαν, ἐνθα ἐπὶ τινα ἔτη ἔμεινε, ἐσκέφθη νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1860 πρὸς ἐκπλήρωσιν *ἐγκαρδίου πόθου*, ὡς ἔγραφεν ἡμῖν τῷ 1881. Ὅτε ἐπέστρεψεν τῷ 1861 εἰς Ἰταλίαν ὁ Γαριβάλδης παρεκίνησεν αὐτὴν νὰ ἀναπτύξῃ ὅλην τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς ἣν εἶχεν ἐπὶ τῶν Ρουμουνῶν, πρὸς βλάβην τῆς Αὐστρίας καὶ ὅπως ἅπαν τὸ ἀνατολικὸν γένος συνενωθῇ.

Ἀφοῦ ἡ Δώρα Ἰστρίας διῆλθε τὴν νηπιότητά της εἰς τὴν πατρίδα της, τὴν νεότητά εἰς Δρέσδην, Βιέννην, Βερολῖνον, Βενετίαν, Ῥωσίαν καὶ Ἑλβετίαν, ἀφοῦ περιηγήθη πλείστας πόλεις μεταβᾶσα καὶ εἰς Ἀμερικὴν, ἐξελέξατο ὡς τόπον διαρκούς διαμονῆς τὴν ὡραίαν Φλωρεντίαν, τόπον, τφόντι ἄξιον νὰ ἐμπνεύσῃ γενναῖα αἰσθήματα. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν ὁμωνύμῳ ῥωμαντικωτάτῃ ἐπαύλει, καταφύτῳ καὶ μεστῇ παντοίων πτηνῶν, πρὸς ᾧ ἔτρεφεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην, μελετῶσα καὶ συγγράφουσα διήρχετο τὸν βίον.

Ὀνόμασαν αὐτὴν *ζῶσαν ἐγκυκλοπαιδείαν*. Ἡ προσωνομία δὲν ἦτο ὑπερβολικὴ.

Ἐν ἡλικίᾳ νεωτάτῃ μείνασα χήρα καὶ ἄνευ τέκνων δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἄλλον σύζυγον. Ὅλη ἡ σκέψις καὶ ἡ φροντίς της ἦτο νὰ τελειοποιήσῃ τὰς μελέτας της, νὰ παρακολουθήσῃ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς γραμματολογίας, καὶ ν' ἀποκτήσῃ νέας γνώσεις. Πρὸς μελέτην ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἔμενεν εἰς δημοσίας βιβλιοθήκας καὶ εἰς ἀρχαιοφυλακεῖα. Ἡ γλωσσομάθειά της ἦτο θαυμαστή, ἐγίνωσκε τὴν ῥουμουνικὴν, τὴν λατινικὴν, τὴν ἀρχαίαν καὶ νέαν ἐλληνικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν γαλλικὴν, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν γερμανικὴν, τὴν ῥωσικὴν καὶ τὴν ἀλβανικὴν. Ἦτο δὲ κάτοχος ἀρχαίων καὶ νέων γραμματολογικῶν μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν ἀνατολικῶν. Ἀλλ' ἡ κοινὴ της γλῶσσα πρὸς ἄλληλογραφίαν καὶ συγγραφὴν ἦτο συνήθως ἡ γαλλικὴ, ἣν ἔγραφε

ΔΩΡΑ ΔΙΣΤΙΑ

γλαφυρώς, ὥστε συγκατελέγετο μεταξύ τῶν συνεργατῶν τοῦ παγκοσμίου περιοδικοῦ, τῆς παρισιανῆς *Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων*.

Καταστάσα ποικίλης μαθήσεως ἔμπειρος ἅμα δὲ προσκλήσασα πείραν ἀρκετὴν τοῦ κόσμου, προσεπάθησε νὰ γίνῃ ἀπόστολος πολιτισμοῦ καὶ ἄγγελος παρήγορος εἰς τοὺς ὑποδούλους λαοὺς καὶ συνήγορος ἔνθερος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως τῶν Ρουμούνων, Βλάχων, Μολδαυῶν, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Ἑλλήνων, πάντων τέλος τῶν λαῶν τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς ἐνόητος ἔτι εἰργάσθη, διὸ λίχν ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς Αὐστρίας! μολονότι ἐγίνωσκε ὅτι ἐγεννήθη μεταξύ λαῶν οἷτινες μόλις ἤδη ἀφυπνίζονται, ὀπλίζονται καὶ παντοιοτρόπως ἐργάζονται ὅπως ἐξευγενίσωσι τὴν καρδίαν των καὶ θέσιν λάβωσι μεταξύ τῶν πεπολιτισμένων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, δὲν περιεφρόνει ὅμως ἄλλας ἐθνικότητας δὲν ἐλησμόνει ἄλλους δούλους λαοὺς, ἀδιαφοροῦσα ἂν μεταξύ των ὑπάρχουσι ἀντιζηλῖαι ἢ γελοῖαι ἀξιώσεις. Μετὰ ἐνθουσιασμοῦ πάντοτε ἀνέφερε τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος τῆς. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἰδίου ἐνθουσιασμοῦ ἀνέφερε καὶ ξένους ἥρωας, μαχομένους ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος των. Συλλέγουσα ἢ μελετῶσα δημοτικὰ τραγούδια παραδόσεις καὶ ὅ,τι διαφυλάττει τὴν ἱστορίαν, τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸν βίον ἐνὸς λαοῦ, ἐμελέτα αὐτὰ, εἰσεχώρει εἰς τὸ πνεῦμα των, ἡρμήνευεν αὐτὰ πρὸς ὄφελος τῶν ἐθνικοτήτων. Μεταξὺ τῶν ῥαδιοῦργων, τῶν σοφισμάτων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς πολιτικῆς, μεταξύ τῶν ἡχούντων πυροβόλων καὶ τῆς ὁσμῆς τῆς πυρίτιδος, ἢ ἐξοχος γυνὴ διεμαρτυρεῖτο ὑψώνουσα τὴν μελωδικὴν φωνὴν τῆς ποιήσεως τοῦ λαοῦ, τῆς περικλειούσης τὸ ἀθάνατον *δικαίον* καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐκμηδενίσωσι ἐκτὸς τοῦ ἐθνικοῦ, ὅστις ἐμφωλεῖ εἰς τὰς καρδίας τοῦ αἰσθηματικοῦ λαοῦ. Ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν ἦσαν ἐν αὐτῇ ἀπλοῦς ἐνθουσιασμός, ἀλλὰ θρησκευτικὸν καθήκον καὶ ἐπιστημονικὴ πεποίθησις.

* *

Ὡς εἵπομεν ἡ φιλοπονία τῆς ἦτο μεγίστη. Οὐ μόνον εὗρισκε καιρὸν πρὸς περιηγήσεις καὶ τερπνάς ἐνασχολήσεις, πρὸς ἐρεῦνας καὶ μελέτας ἀλλὰ καὶ πρὸς συγγραφὴν. Ἡ θέλησις εἶνε μέγα τι. Ὁ θέλων νὰ ἐργασθῇ εὐρίσκει πάντοτε καιρὸν καὶ οὐδέποτε λέγει *δὲν εὐκαιρῶ*.

Ἐκτὸς τῶν πολυσελίδων πονημάτων τῆς, πλῆθος μονογραφῶν, διατριβῶν καὶ ἄρθρων ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας τῆς Γαλλίας, τῆς Ἑλβετίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Βελγίου, τῆς Ρουμανίας, τῆς Τουρκίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Προθύμως συνέδραμε οἰονδήποτε περιοδικόν, ἀδιαφοροῦσα τίνες ἦσαν οἱ συνεργάται αὐτοῦ. Μετὰ τῆς εὐχαριστήσεως ἐκείνης, μεθ' ἧς ἀπέστελλε τὰ ἄρθρα εἰς τὴν

Ἐπιθεωρήσιν τῶν δύο Κόσμων ἀπέστελλε καὶ εἰς τὴν μικρὰν ζακυνθίαν *«Κυψέλην»*.

Τὰ ἔργα τῆς Δώρας Ἰσπριάδος εἶνε τσαῦτα, ὥστε θὰ ἐχρειάζετο ὁλόκληρον τὸ φυλλάδιον τοῦ προσφιλούς ἡμῖν *Ἀπόλλωνος* πρὸς ἀρίθμησην.

* *

Ἀπὸ τοῦ 1855, ὅτε ἐν Βρυξέλαις ἐδημοσίευσεν «Τὸν μοναστικὸν βίον ἐν τῇ Ἀνατολῇ» μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου αὐτῆς τὰ δημοσιευθέντα ἔργα τῆς διαιροῦνται εἰς ἐθνολογικά, κοινωνικά, ἠθικοπολιτικά, ἱστορικά, φιλολογικά, γραμματολογικά, περιηγητικά καὶ μυθιστορικά.

Ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, ἡ Δώρα ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῶν ἐθνικοτήτων, διὸ ὑπὲρ τούτων πολλὰ εἶνε τὰ ἔργα τῆς. Εἰς τὰ πολιτικὰ ἐπικρατεῖ ἡ *φιλελευθερία* οὐχὶ ὅμως ἡ κακῶς ἐννοουμένη, ὑπὸ τοῦ κοινῶν λαοῦ, ἀλλ' ἐκείνη, ἣτις ἀσφαλίζει τὸν πολίτην καὶ τὸν εὐδαιμονεῖ, καὶ τοι οὕσα ἐχθρὰ τοῦ κοινωνικοῦ ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Τῆς ἐνετικῆς ὅμως ἀριστοκρατίας ὑπῆρξε συνήγορος ἔνθερος, καὶ δικαίως ὁ μεγάλθυμος Ἐνετὸς ἦτο πράγματι *εὐγενὴς* καὶ χρήσιμος ἐφάνη τῇ ἀνθρωπότητι, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐπίσημα ἐγγράφα καὶ οἱ εὐσυνείδητοι συγγραφεῖς.

Αἱ περιηγήσεις τῆς Δώρας Ἰσπριάδος εἶνε ἐνδιαφέρουσαι τὰ δὲ μυθιστορήματα στεροῦνται πλοκῆς. Σκοπὸς ὅμως τοῦ μυθιστορηματὸς τῆς ἦτο νὰ ἀναπτύξῃ κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ιδέας.

Ὑπὲρ τῶν γυναικῶν πολὺ ἐνησχολήθη καὶ τὰ μάλιστα ἐπηνέθησαν τὰ συγγράμματα *«Αἱ Γυναῖκες ἐν τῇ Ἀνατολῇ»* καὶ *«Περὶ τῶν Γυναικῶν ὑπὸ μῆδος γυναικός»*.

Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰ πλεῖστα πονήματά τῆς, νομίζομεν ὅμως πρέπον ν' ἀναφέρωμεν ἐκεῖνα, ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῆς Ἑλλάδος, εἶνε δὲ τὰ ἐξῆς — Ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικότης εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια — Ἡ ἐθνικότης τῶν Ἑλλήνων παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς — Οἱ *Κλέφταις* τῆς νέας Ἑλλάδος — Ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς — Ἐκδρομὴ εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον — Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῶν Ἑλλήνων — Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπὸ τὴν Ἐνετικὴν κυβέρνησιν καὶ Ἀγγλικὴν προστασίαν — Ἡ Βασιλικὴ — Ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις (ἐν ᾗ πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν *Μνημοσύνων* τοῦ Βαλαωρίτου) — Ἡ Μετακομιδὴ τῶν ὀστέων Οὐγου Φωσκόλου — Γεώργιος Μηνιάτης — Περὶ *Κρήτης* καὶ τῶν ἡρώων τῆς. Ἐδημοσίευσεν δὲ καὶ τινὰ ἄρθρα ἐνδιαφέροντα κτλ.

* *

Τῇ 18)6 νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1888 περὶ τὴν ἔκτην μ. μ. αἰφνης ἐξέπνευσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὑπηρετρίας. Τὴν κηδεῖαν παρηκολούθησαν μόνον οἱ ἐπίσημοι καὶ πεφιλημένοι φίλοι. Ἡ δὲ πατρίς τῆς — ἡ Ρουμανία — εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἐπιφανεστεροῦ τῶν τέκνων τῆς ἐφάνη ψυχρά! Καὶ πρὸ τῆς σοροῦ μόνον ὁ πολὺς Δὲ Γουβερνάτης προσεφώνησεν ὀλίγας πλὴν ὥραιας λέξεις.

Οί πιστότεροι τῶν φίλων φθάσαντες μέχρι Τρεσπιάνῳ περιλύποι ἀπεχαιρέτισαν δι' ὑστάτην φορὰν τὴν ἐπιφανῆ νεκράν, ἥτις, τὴν ἐπομένην πρωΐαν περὶ τὴν ἐνάτην, ἐκάη.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιθυμία της.

Ἐκ Ζακύνθου, Ὀκτώβριος, 1889.

Σ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΤΟ ΚΥΑΝΟΥΝ ΠΤΗΝΟΝ

Τὴν 15 Μαΐου 1658 ἡ ἐν Ζηλανδίᾳ πολίχνη Γούδενδαμ ἦγε ἐθνικὴν ἐορτήν. Αἱ σημαιοπόλιστοι καὶ διὰ πολυτίμων ταπήτων τῆς Φλάνδρας κεκοσμημένοι ὁδοί, ἦσαν μεστὰι εὐθύμου πλήθους ἀστῶν καὶ χωρικῶν διευθυνομένων πρὸς τὸν λιμένα.

Ἡ Γούδενδαμ ἐπανηγύριζε τὴν ἐπιτέλεσιν μακροῦ καὶ ἐνδόξου ἔργου ἀπὸ δύο αἰῶνων ἀρξάμενου, καὶ περαιουμένου τέλος ὑπὸ τὴν ἄοκνον καὶ δραστηρίαν ἐποπτείαν τοῦ ἀξίου δημάρχου της Μυνὶρ Βὰν Κλούτ. Τὸ ἔργον τοῦτο, εἰς δ' ἡ πολίχνη αὕτη ὤφειλε τὴν ὑπαρξίν της, ἦτο τεράστιος καὶ ἰσχυρὸς κυματοθραύστης, περιβάλλων ἐντὸς τοῦ πολυλεύγου αὐτοῦ βραχίονος τὸν λιμένα καὶ τὴν παρακειμένην ἀκτὴν.

Γινώσκετε ἀναμφιβόλως, ὅτι ἡ Ζηλανδία παραθαλάσσιος οὔσα ἐπαρχία τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀπαρτίζεται ἐκ πολυαριθμῶν χθαμαλῶν νήσων ἐκτεινομένων μετὰ τοῦ Ἑσκά καὶ τοῦ Μέζ. Αἰνῆσοι αὗται, μόλις ἀνακύπτουσαι τῆς θαλάσσης, ἐγένοντο ἰδιοκτησία τοῦ ἀνθρώπου διὰ μακροῦ καὶ ἐπιπόνου ἀγῶνος κατὰ τῶν κυμάτων. Ἐδέησε νὰ περιβάλῃ τὴν ἀκτὴν δι' ἰσχυρῶν προχωμάτων, ὅπως ἀνθίστανται κατὰ τῶν φοβερῶν ἐφόδων τοῦ Ποσειδωνείου πυροβολικοῦ.

Ἡ Γούδενδαμ κειμένη εἰς τὰ ἀκρότατα τῆς μεσημβρινωτάτης τῶν Ζηλανδικῶν νήσων Βαρχέρων ἦτο ἐπὶ πολὺ ἀθλία κώμη ἀλιέων. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι αὐτῆς κάτοικοι, ἐπεχείρησαν, ὡς οἱ γείτονες αὐτῶν, τὴν ἀνέγερσιν κολοσσιαίου προχώματος προφυλάττοντος τὸν Λιμένα καὶ ἤπασαν αὐτῶν τὴν πόλιν. Κατὰ πρῶτον περιωρίσθησαν εἰς τὰ μᾶλλον ἐπαπειλούμενα σημεῖα, ἅτινα μικρὸν κατὰ μικρὸν συνηνώθησαν εἰς ἓν τεράστιον πρόχωμα, ἐκάστης γενεᾶς ἐξακολουθοῦσης τὸ ἀρξάμενον ἤδη ἔργον. Ἡ πόλις, προφυλαττομένη ὑπὸ τοῦ κυματοθραύστου τούτου ἠῤῥησε καὶ αἱ τέως ψαμμώδεις γαῖαι μετεβλήθησαν εἰς χλοηφόρους ἀγρούς καὶ θαλλερούς κήπους.

Ἡ ἐπιτέλεσις ὅμως τοῦ πατριωτικοῦ τούτου μνημείου ὤφειλετο εἰς τὸν ἀπὸ εἰκοσαετίας ἀφιερωθέντα εἰς αὐτὸ ψυχῇ καὶ σώματι ἀκάματον δήμαρχον Μυνὶρ Βὰν Κλούτ. Ἐκ δικαίας ὅθεν ὑπερφηφάνειας ἔπαλλεν ἡ καρδίκα του, ὅτε, τὴν ἡμέραν ἐκείνην μεταβαίνων εἰς τὸν Λιμένα μετὰ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐπευφημεῖτο ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιῶντος καὶ εὐγνωμονοῦντος πλήθους.

Ὁ δήμαρχος τὴν ἐσπέραν τῆς ἐορτῆς προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα τὸ Δημοτικὸν συμβούλιον, τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν συνδημοτῶν του καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους γειτονικῶν τινῶν πόλεων.

Ἡ ὥρα τῶν προπόσεων ἔφθασε· ἐγερθεὶς πρῶτος ὁ Μυνὶρ Βὰν Κλούτ ἤρξατο λέγων διὰ φωνῆς συγκεκινημένης:

«Ἀγαπητοὶ συνδημόται καὶ φίλοι! Ἡ ἡμέρα αὕτη εἶνε καὶ θὰ μείνῃ ἡ ἐνδοξοτέρα τῆς ἱστορίας τῆς εὐγενοῦς ἡμῶν πόλεως. Ἐὰν ἐδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας νὰ ἴδωμεν εὐτυχῶς συντελούμενον ἔργον τοσαύτης σπουδαιότητος καὶ ὠφελείας καὶ θέτον τὴν Γούδενδαμ ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῶν Βαταυικῶν πόλεων, ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ δόξα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου ἀνήκει εἰς τοὺς ἡμετέρους προγόνους, πτωχοὺς καὶ ἀφανεῖς ἀλιεῖς, ὧν οἱ ἀγῶνες ἐπὶ πολὺ ὑπῆρξαν τὸ ἀντικείμενον εἰρωνικοῦ οἴκτου κραταιωτέρων γειτόνων. Διὰ τῶν ἀόκνων προσπαθειῶν πάντων ἡμῶν, κύριοι, δύναμαι νὰ καυχήθῃ ἄνευ ψευδοῦς ὑπερφηφάνειας ὅτι ἡ Γούδενδαμ διαλάμπει καὶ πρωτεύει νῦν μετὰ τῶν Ζηλανδικῶν πόλεων. Ῥίψατε νοερῶς τὰ βλέμματά σας ἐπὶ τοῦ ἔργου ἡμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ λιμένος μας, ἐν ᾧ συνωθοῦνται πλοῖα πασῶν τῶν ἐθνικοτήτων καὶ ἐφ' ἀπάσης ἐν γένει τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ πλουσίας Γούδενδαμ· ὅποια πόλις τῆς Ζηλανδίας ἤθελε τολμήσῃ ν' ἀντιπαραβληθῇ πρὸς ταύτην; Δείξατέ μοι ἐν ἀπάσῃ τῇ ὑψηλῇ πόλιν ὠραιωτέραν; Ἐπιτρέψατέ μοι, ὅθεν, κύριοι, νὰ προπίω ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Γούδενδαμ, τοῦ μαργαρίτου ἀπάσης τῆς Ζηλανδίας».

Τὰς τελευταίας λέξεις ἐπεκάλυψαν παταγώδη χειροκροτήματα συναναμιγνύμενα μετὰ τῶν ἀνευφημιῶν: Ζήτω ἡ Γούδενδαμ! Ζήτω ὁ Μυνὶρ Βὰν Κλούτ!

Ἀλλὰ εἰς καὶ μόνος ἔμενε ξένος καὶ ἀπαθὴς πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς ἔμενον ἀκίνητος καὶ μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας Ὁ Μυνὶρ Βὰν Κλούτ τὸν παρετήρησεν, τῷ ἔτεινε τὸ ποτήριόν του ἀλλὰ καὶ πάλιν διέμεινεν ἀκίνητος. Ὁ εἰς οὗτος ἦτο ὁ δήμαρχος τῆς γειτονικῆς Ζηλανδικῆς πόλεως Ζααμβέργης Μυνὶρ Οὐτφράζ, οὗτινος τὸ πρόσωπον ὅτε μὲν ἐγένετο ἐρυθρόν, ὅτε δὲ πορφυρόχρουν, ὅτε δὲ ἰόχρουν.

Οἱ παριστάμενοι προσέβλεπον ἀλλήλους ἐκπληκτοί.

Ὁ Οὐτφράζ ἠγέρθη.

«Κύριοι, εἶπε, διὰ φωνῆς ὀργίλου καὶ εἰρωνος. Μετὰ τὴν ἀληθῶς θαυμασίαν τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου μου πρόποσιν, εἶμαι καὶ ἐγὼ πρόθυμος νὰ προπίω μεθ' ὑμῶν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Γούδενδαμ ἐκτιμῶν τὰς προσπαθείας σας τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἀπέβησαν καὶ ἀγονώτεραι. Ἡ φύσις διήνειμε λίαν φειδωλῶς τὰ δῶρα αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀγόνου ταύτης νήσου ἐν ᾗ κατοικοῦμεν, καὶ ἀληθῶς εἰσθε ἀξιεπαινοὶ διὰ τὰς προσπαθείας, αἱ ἀπὸ τῶν αἰῶνων καταβάλλετε. Ὁ Μυνὶρ Βὰν Κλούτ ἀπεκάλεσε τὴν πόλιν ὑμῶν μαργαρίτην τῆς Ζηλανδίας, ἀλλὰ τότε, κύριοι, πῶς ἤθελον χαρακτηρίσῃ τὴν Ζααμβέργην, τὴν εὐγενῆ πόλιν, ἥς ἄρχω; Τίς ἤθελε τολ-